

فلسفه و آثار اماره

از منظر حقوق، فقه و اصول

پدید آورندگان

دکتر هادی عظیمی گرکانی

(عضو هیئت علمی دانشگاه)

زهرا سادات اشرفی

نشر و انبیا

عظیمی گرکانی، هادی، ۱۳۳۹ -	سرشناسه
فلسفه و آثار اماره از منظر حقوق، فقه و اصول /	عنوان و نام پدیدآور
پدیدآورندگان هادی عظیمی گرکانی، زهراسادات اشرفی.	
تهران : وائیا، ۱۴۰۰.	مشخصات نشر
۱۳۴ ص.	مشخصات ظاهری
978-622-7782-20-2	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه.	یادداشت
اماره (فقه)	موضوع
Presumptions (Islamic law)	موضوع
اماره (حقوق)	موضوع
Presumptions (Law)	موضوع
حجیت (فقه)	موضوع
Authoritativeness (Islamic law)	موضوع
اشرفی زهراسادات، ۱۳۵۳ -	شناسه افزوده
BP۱۵۵	رده بندی کنگره
۳۱/۲۹۷	رده بندی دیویی
۸۵۳۲۶۶۴	شماره کتابشناسی ملی
فیبا	اطلاعات رکورد کتابشناسی
فلسفه و آثار اماره از منظر حقوق، فقه و اصول	عنوان
دکتر هادی عظیمی گرکانی - زهرا سادات اشرفی	نویسندگان
اول، پاییز ۱۴۰۰	نوبت چاپ
۱۰۰ نسخه	شمارگان
۹۷۸-۶۲۲-۷۷۸۲-۲۰-۲	شابک
وائیا	ناشر
خیابان انقلاب خیابان ابوریحان خیابان وحید نظری	
پلاک ۳۶ واحد ۱ تلفن ۶۶۹۷۴۵۶۱ - ۶۶۹۷۴۵۵۸ - ۰۹۱۲۱۸۶۶۵۵۸	
۵۵۰۰۰۰ ریال	قیمت

فهرست مطالب

۹.....	مدخل
۱۱.....	مقدمه
۱۳.....	بخش اول: مفهوم شناسی واژگان کلیدی
۱۵.....	فصل اول: واژه‌های اصلی
۱۵.....	طریقت
۱۶.....	سببیت
۱۷.....	مصلحت سلوکیه
۱۸.....	تصویب
۲۰.....	تخطئه
۲۱.....	فصل دوم: واژه‌های مرتبط
۲۱.....	اماره
۲۲.....	حجت
۲۳.....	ظن
۲۴.....	معتبر
۲۵.....	تعبد
۲۵.....	قطع
۲۶.....	کلمه اجزاء
۲۶.....	انسداد و انفتاح

۶ | فلسفه و آثار اماره از منظر حقوق، فقه و اصول

۲۶.....	مصلحت تسهیل.....
۲۷.....	حکم واقعی و حکم ظاهری.....
۲۹.....	بخش دوم: مبانی و ماهیت مسالک سه گانه.....
۳۱.....	فصل اول: طریقت.....
۳۳.....	ادله طریقت.....
۳۳.....	آیات قرآن کریم.....
۳۵.....	روایات معصومین.....
۳۷.....	سیره عقلا.....
۳۸.....	بیان اقوال اصولین در باب طریقت.....
۳۸.....	نظریه محقق نائینی.....
۴۰.....	نظریه محقق خوبی.....
۴۱.....	اشکالات نظریه طریقت.....
۴۵.....	نظریه محقق عراقی.....
۴۷.....	نظریه امام خمینی (ره).....
۵۱.....	فصل دوم: مسلک سبیت.....
۵۲.....	تصویب.....
۵۳.....	تخطئه.....
۵۴.....	اقسام تخطئه و تصویب از نظر فقهای امامیه.....
۵۴.....	اقسام تصویب.....
۵۶.....	اقسام تخطئه.....
۵۷.....	اقسام سه گانه سبیت از منظر محقق نائینی.....
۵۹.....	فصل سوم: مصلحت سلوکیه.....
۶۰.....	حقیقت نظریه مصلحت سلوکیه.....
۶۴.....	طرح و تبیین نظر شیخ (ره).....
۶۷.....	نظریه آیت الله نائینی.....
۶۷.....	تفاوت مصلحت سلوکیه با سبیت معتزلی.....

اشکالات امام بر مصلحت سلوکیه..... ۶۸

بخش سوم: آثار مسالک سه گانه در اصول..... ۷۱

فصل اول: حل مشکلات تعبد به ظن..... ۷۳

پاسخ به اشکال تعبد..... ۷۴

پاسخ به اشکال اخلاص حلال و حرام..... ۷۵

پاسخ به دلیل سوم به تقویت مصلحت..... ۷۸

اندیشمندان علم اصول در امارات ظنی دو مسلک دارند..... ۷۹

طریقت..... ۷۹

سببیت و موضوعیت..... ۷۹

محذور تقویت مصلحت و اللقاء در مفسده بر اموری متوقف است..... ۸۱

سببیت اماره برای حدوث مصلحت بر سه وجه تصور می شود..... ۸۲

عدم لزوم اللقاء در مفسده و تقویت مصلحت طبق مبانی دیگر..... ۸۴

پاسخ به اشکال محذور اجتماع مثلین یا ضدین..... ۸۶

اجتماع مثلین..... ۸۶

اجتماع ضدین..... ۸۷

فصل دوم: راه حل های محقق نائینی برای محذورات تعبد به ظن..... ۸۹

محذور ملاکی..... ۸۹

دفع محذور ملاکی..... ۹۰

محذور خطابی..... ۹۱

دفع محذور خطابی..... ۹۱

بخش چهارم: آثار مسالک در فقه..... ۹۵

فصل اول: مباحث نظری - اصولی..... ۹۷

بیان اقوال مطرح شده..... ۱۰۲

نظر مرحوم صاحب کفایه و اشکالات وارده بر ایشان..... ۱۰۲

مقدمه

مبحث حجت مهم‌ترین مبحث اصول است که یکی از مقدمات مهم آن بحث امارات می‌باشد در ذیل بحث امارات از موطن امارات سخن به میان می‌آید که نه تنها در زمان انسداد علم حجت هستند بلکه در هر زمانی چه انسداد و چه افتتاح بر حجیت خود باقی هستند حالی اشکالی مطرح می‌شود که چگونه ممکن است که با احتمال خطاء در امارات قائل به حجیت آن باشیم به این سؤال از سه راه جواب داده شده: یکی قول به تسبیب است دیگری قول به طریقت و قول سوم مصلحت سلوکیه شیخ انصاری است.

از آنجا که زادگاه این سه بحث در امارات است شایسته است بیان مقدمه‌ای در این باب: «اماره در لغت به معنی علامت»^۱ و در اصطلاح اصولیون به معنی ظنون که شارع آن را معتبر می‌داند؛ زیرا در شرع آنچه که لازم الاتباع است قطع است که حجت ذاتی دارد و اتباع از ظن و شک و وهم منع شده است اما اتباع از ظن در مواردی که شارع آن را معتبر می‌داند و قطع به رضایت شارع در اتباع از آن است جایز است لذا برخی اماره را مترادف با ظن معتبر گرفته‌اند در حالی که چنین نیست بلکه اماره سبب ظن معتبر است و استعمال آنها به جای هم مجازی است.

در باب امارات چند نکته حائز اهمیت است:

۱- ملاک در حجیت اماره: همانگونه که گفته شد اصل عدم حجیت ظنون است ولی در اماره چون قطع به رضای شارع در عمل به آن پشتوانه این ظن است عمل به

^۱ صاحب بن عباد، ۱۴۱۴ ه. ق: ۲۸۴

آن جایز است به عبارت دیگر مناط حجیت ظن علم و قطع است؛ لذا گروهی از اخباریون اصولیون را به خاطر عمل به ظن یا استدلال بر آیات کریمه نهی از آن را سرزنش می‌کنند در مقابل ایشان دوجواب داده شده یکی حلی و دیگری نقضی؛ اما جواب نقضی خود شما اخباریون هم قائل به عمل به خبر واحد هستید که موجب ظن است و اما جواب حلی ما به ظنون معتبر از آن جهت که ظن هستند عمل نمی‌کنیم بلکه از آن جهت که علم و قطع به اعتبار آن‌ها نزد شارع داریم عمل می‌کنیم.

۲- موطن حجیت خبر واحد: «گروهی امارات را مختص به زمان تعذر از حصول علم می‌دانند؛ مثلاً صاحب معالم که در اثبات حجیت خبر واحد به انسداد کبیر استدلال نموده»^۱. «یعنی: انسداد باب علم در احکام است چه از جهت سنت چه غیر از آن، در حالی این صحیح نیست و امارات چه در زمان انفتاح باب علم (توانایی دسترسی به قطع به احکام) و چه در زمان انسداد باب علم (عدم این توانایی) حجت هستند البته گروهی در اثبات حجیت هستند. البته گروهی در اثبات حجیت خبر واحد به انسداد صغیر یعنی: انسداد باب علم در خصوص سنت با فرضی گشوده بودن باب علم در مورد طرق دیگر (انسداد باب علم و انفتاح باب علمی) استدلال نموده‌اند که شاید موجه باشد. اما چگونه ممکن است که با امکان دسترسی به قطع امارات که ظن هستند و احتمال تفویت مصلحت و الوقاء در مفسده برای آن‌ها وجود دارد حجت باشند؟»^۲ در پاسخ به این مهم اصولیون گفته‌اند در مورد امارات سه مسلک وجود دارد که در مورد هر کدام از آنها به طور مفصل بیان می‌شود و آثار هر یک را در فقه و اصول بیان می‌کنیم.

^۱ عاملی، ۱۳۷۷: ۱۸۸

^۲ نائینی، فوائد الاصول: ۸۹